

Nr 144.

Av herr **Herlitz m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen.

Enligt RF § 5 ankommer det på Konung och riksdag att genom en gemensamt stiftad lag bestämma ej blott statsdepartementens antal, utan även varje departements benämning och huvudsakliga verksamhetsområde; Konungen bestämmer endast om den närmare fördelningen av ärendena departementen emellan. I Kungl. Maj:ts proposition nr 33 förslås härutinnan den ändring, att endast departementens antal skall bestämmas genom lag, medan det däremot skall tillkomma Konungen att bestämma departementens benämningar och fördelningen av ärendena dem emellan. Förslaget motiveras med önskvärdheten att utan omgång, exempelvis vid ett regeringsskifte, kunna genomföra en ändrad ärendesfördelning.

Behovet av enklare och smidigare former för genomförande av organisatoriska förändringar skall ingalunda förnekas. Det vill emellertid synas, som om detta behov i tillräcklig mån bleve tillgodosett genom den i Kungl. Maj:ts förslag ingående bestämmelsen, att Konungen kan förordna annat statsråd att i departementschefens ställe föredraga de ärenden Konungen bestämmer. Denna bestämmelse möjliggör överflyttning av ärenden från en departementschef till en annan och ger också tillfälle att, där så befinnes lämpligt, åt ett statsråd utan departement anförtro en grupp av ärenden, som i ett visst läge äro av särskild vikt och betydelse och anses böra, med avvikelser från vad normalt gäller, handläggas av en för uppgiften särskilt lämpad ledamot av statsrådet.

Bestämmelsen lämnar sålunda, sedd i sammanhang med de föreslagna bestämmelserna om de konsultativa statsråden, obegränsad möjlighet till en smidig anpassning av ärendesfördelningen mellan statsråden efter växlande förhållanden.

Att propositionen härutöver lämnar ärendesfördelningen mellan departementen helt och hållet åt regeringens gottfinnande, ger däremot anledning till vissa erinringar. De förändringar, som härigenom möjliggöras, äro nämligen av helt annat och mera djupgående slag. Om genom Kungl. Maj:ts beslut ärenden överflyttas i större omfattning än nu är möjligt, d. v. s. i sådan myckenhet, att rubbning sker i departementens huvudsakliga verksamhetsområden, måste väl därmed i stor utsträckning följa, att tjänstemän, som varit betrodda

med de överflyttade ärendena, tillika övergå från ett departement till ett annat, eventuellt att hela byråer på sådant sätt flyttas. En sådan omflyttning lär dock icke alltid kunna ske, redan av den anledningen att av en viss tjänstemans, eller en viss byrås, göromål endast en del anses böra överflyttas, medan andra kvarstanna. Under alla förhållanden lär en ganska genomgripande omreglering oftast bliva nödvändig. Man får icke förlora ur sikte, att varje sådan omreglering medför svårigheter. Ett departement är, liksom vilket ämbetsverk som helst, en enhet med sin fond av erfarenheter och kunskaper, sina traditioner, sina arbetsvanor, sina personliga förbindelser mellan befattningshavarna, sina förbindelser med allmänheten och olika grupper av medborgare. En sådan organism kan icke utan olägenhet sönderbrytas. Särskilt påtagligt är, att den administrativa apparatens effektivitet försvagas, om — såsom nyss antydde — en ändrad ärendesfördelning nödvändiggör, att en med en viss grupp av göromål förtrogen tjänsteman nödgas överlämna dem till oerfarna krafter. Allt för »smidiga» omregleringar av departementen äro sålunda ägnade att försvaga kapaciteten hos den administrativa apparat, som står till statsrådets förfogande.

Det säger sig självt, att sådana förändringar, varom här talats, trots olägenheterna måste genomföras så snart de av sakliga skäl finnas påkallade. Men behovet av en lämplig arbetsfördelning mellan statsråden är icke alltid ett sådant skäl, då ju, såsom ovan visats, detta behov enligt förslaget kan tillgodoses med bibehållen departementsindelning, därigenom att flera statsråd såsom föredragande bliva verksamma inom samma departement.

Det kan därför varken anses lämpligt eller behöfligt att låta exempelvis en nytillträdande regering på egen hand vidtaga den omstöpning av den departementala organisationen, som den kan finna lämplig. Ledamöterna av en nytillträdande regering lära väl ofta hava en ganska ofullständig kännedom om departementsarbetet och rätt begränsade förutsättningar att bedöma departementala organisationsfrågor. Tidpunkten för ett regeringsskifte kan av denna anledning knappast anses vara det lämpliga ögonblicket för företagande av organisatoriska förändringar. Härtill kommer, att det under en ny regerings första tid måste anses alldeles särskilt angeläget, att ärendena — om vilka de nya departementscheferna ofta nog blott äga ringa kännedom — handhavas av just de tjänstemän, som äro bäst förtrogna med dem.

Det viktigaste synes sålunda vara, att regeringen väl — på sätt ovan angivits — får frihet att företaga erforderliga justeringar i göromålens fördelning mellan statsråden — och dessutom naturligtvis får behålla möjligheten att inom lagens ram verkställa smärre överflyttningar departementen emellan — men att däremot bestämningen av departementens namn och huvudsakliga verksamhetsområden får som hittills ankomma på Konung och riksdag. Det säger sig självt, att sådana omregleringar av departementen, som en regering kan önska få i sinom tid genomförda på lagvägen, kunna, innan riksdagen blir i tillfälle att besluta, förberedas genom provisoriska överflyttningar av föredragningen i enlighet med vad ovan angivits.

Då vi sålunda tillåta oss hävda, att riksdagen bör deltaga på samma sätt som hittills i frågor om den departementala organisationen, sker detta ingalunda av hänsyn till traditionell ordning eller för att bevara någon liten rest därav (tidigare var som bekant departementsindelningen reglerad av regeringsformen). Vi anknyta fastmera till de praktiska synpunkter, som man nutilldags inom riksdagen i allmänhet anlägger på organisatoriska spörsmål. Det anses böra ankomma på riksdagen att ganska ingående fixera t. ex. omfattningen och beskaffenheten av centrala verks organisation, ärendenas fördelning mellan dem o. s. v. Och på samma sätt är riksdagen van att bedöma liknande frågor beträffande departementen — frågor om nya tjänsters och nya byråers inrättande, ärendesfördelningen o. s. v. Kungl. Maj:ts förevarande förslag vilar däremot uppenbarligen på den förutsättningen, att riksdagen ej vidare skall äga att på nu ifrågavarande område göra sin makt över statsregleringen gällande: den skall sålunda ej vidare kunna bestämma, att i ett visst departement skola finnas så och så många byråer, så och så många tjänster o. s. v. Under det att Konungens allmänna makt över förvaltningsorganisationen i övrigt (enligt RF §§ 4, 47 och 89) kan begränsas eller rent av göras illusorisk genom den av riksdagen företagna statsregleringen, är det meningen att efter den föreslagna ändringen av RF § 5 riksdagen icke i statsregleringsväg skall få inlåta sig på några beslut, som binda Kungl. Maj:ts däri stadgade handlingsfrihet. Den av Kungl. Maj:t föreslagna ordningen innebär sålunda ett iögonenfallande avsteg från de sedvanor, som gälla inom statsregleringen.

På nu angivna skäl vilja vi föreslå den ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att riksdagen liksom hittills skall deltaga i bestämmandet av ej blott departementens antal, utan även deras benämningar och huvudsakliga verksamhetsområden.

Under åberopande av vad nu anförts tillåta vi oss hemställa,

att riksdagen vid bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 33 måtte däri vidtaga den ändring, att RF § 5 och RO § 38 erhålla följande lydelse:

RF § 5. För särskilda grenar av rikets styrelse skola finnas statsdepartement till det antal, som bestämmes genom en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag, vilken tillika angiver varje departements benämning och huvudsakliga verksamhetsområde.

Den närmare fördelningen av ärendena, departementen emellan, bestämmes av Konungen genom en särskilt utfärdad, offentlig kungjord stadga.

För varje — — — = Kungl. Maj:ts förslag — — — ärendena.

RO § 38, 2. Utskottet skall — — — = Kungl. Maj:ts förslag — — — om statsdepartementen och om antalet statsråd

utan departement, om kommandomål, — — — = Kungl.
Maj:ts förslag — — — behandling.

Stockholm den 14 februari 1940.

Nils Herlitz.

Per Gustafsson.

Georg Andréén.

Sam Larsson.

Ruben Wagnsson.

Knut Petersson.

J. B. Johansson.

Ivar Ekströmer.

C. P. V. Gränebo.

N. Gärde.